

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE

ROK XII NR 1 (22)

ISSN 1730-4172

Legnica 2013

RADA NAUKOWA:

- ks. prof. Zdzisław Lec – Uniwersytet Szczeciński
ks. prof. Jerzy Szymik – Uniwersytet Śląski, Katowice
ks. prof. UAM dr hab. Adam Przybecki – Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznań
ks. prof. KUL Wiesław Przygoda – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
ks. prof. UPJPII Józef Stala – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków
prof. Ludwig Schmahl – Köln-Blankenheim, Niemcy
dr hab. Kazimiera Jaworska – Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Legnica
ks. dr hab. Zbigniew Waleszczuk – Katholische Universität Eichstätt, Niemcy
ks. dr hab. Zbigniew Wanat – Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń
dr Adam Drozdek – University of Pittsburgh, USA

RECENZENCI:

- prof. Jan Boć – Uniwersytet Wrocławski
ks. prof. Paweł Bortkiewicz TChr. – Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznań
ks. dr hab. Bogusław Konopka – Ziębice
ks. dr hab. Dariusz Lipiec – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
ks. prof. UKSW dr hab. Edmund Robek SAC – Uniwersytet Kard. S. Wyszyńskiego, Warszawa
o. dr hab. Jerzy Tupikowski CMF – Papieski Wydział Teologiczny, Wrocław

Na stronie internetowej www.perspectiva.pl znajdują się: procedura recenzowania artykułów naukowych, lista redaktorów tematycznych oraz informacje dla autorów przygotowujących artykuły

Redaktor naczelny

KS. PROF. PWT DR HAB. BOGUSŁAW DROŻDŹ

Skład i łamanie tekstu

Anna Lichota

Biblioteka im. Jana Pawła II
Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej
ul. Jana Pawła II nr 1, 59–220 Legnica, tel. 76 7244157
e-mail: redakcja@perspectiva.pl
www.perspectiva.pl

Diecezjalne Centrum Edukacyjne
centrum@diecezja.legnica.pl
www.centrum.diecezja.legnica.pl

Słowo wstępne

W czerwcu br. ukazała się pierwsza encyklika papieża Franciszka *Lumen fidei*. W jej wprowadzeniu Ojciec Święty napisał: „Te refleksje na temat wiary – zgodne z tym, co Magisterium Kościoła powiedziało o tej cnocie teologalnej – pragnę dołączyć do tego, co Benedykt XVI napisał w encyklikach o miłości i nadziei. Prawie skończył on pracę nad pierwszym szkicem encykliki o wierze. Jestem mu głęboko wdzięczny i w duchu Chrystusowego braterstwa przejmuję jego cenne dzieło, dodając do tekstu kilka własnych przemyśleń. Następca Piotra, wczoraj, dziś i jutro, jest bowiem zawsze wezwany do utwierdzania braci w tym niezmiernym skarbie, jakim jest wiara, którą Bóg daje jako światło na drodze każdego człowieka” (7).

Trwając w Roku Wiary, wczytujemy się w słowa Piotra naszych czasów. Poprzez nie bardziej rozpoznajemy osobistą kondycję przeżywanej wiary. One również pozwalają wnikliwiej dostrzec to wszystko, co do niej wprost lub nie wprost się odnosi. Chodzi zatem o szeroko rozumianą kulturę, a więc wyraz ludzkiej obecności, doświadczenia smutku i radości, cierpienia i śmierci oraz pracy i modlitwy. Wiara rzeczywiście jest światłem, które oświeca wszystkie zakamarki osobistego i społecznego życia człowieka. Wchodzi w jego egzystencję i w jakimś sensie utwierdza jego esencjalny wymiar.

Wiara jest obecna również w pracy naukowej. To ona uświadamia cel, który rozum tęsknie odczytuje jako prawdę. Kolejny numer *Legnickich Studiów Teologiczno-Historycznych PERSPECTIVA* jest owocem naukowej pracy autorów; jest również świadectwem owej wiary, bowiem „pachnie” zaszczepionym przez Boga finałem; jest także nową ewangelizacją, ponieważ przez refleksję intelektualną uświadamia konieczność oczyszczenia.

Ks. Bogusław Drożdż
Redaktor naczelny

Legnica, 29 czerwca 2013 roku, w uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła
– głównych patronów diecezji legnickiej.

MAREK RABSKI

KAMIENIE WĘGIELNE POŚWIĘCONE
PRZEZ JANA PAWŁA II OBIEKTEM ZAINTERESOWAŃ
TURYSTÓW ODWIEDZAJĄCYCH DOLNY ŚLĄSK

*Kamień, który odrzucili budujący,
stał się kamieniem węgielnym.
Pan to sprawił
i jest to cudem w naszych oczach.
Dlatego powiadam wam:
Królestwo Boże zostanie wam zabrane
i dane narodowi, który wyda jego owoce.
Kto upadnie na ten kamień,
roztrzaska się, a na kogo on spadnie,
ten będzie zmiażdżony.
(Mt 21,42–43)*

Długi pontyfikat Jana Pawła II przejawiał się między innymi w ciągłym pielgrzymowaniu na wszystkie kontynenty, aby dawać świadectwo swojej wiary i zachęcać wszystkich chrześcijan do wierności Bogu. Jednym z ważniejszych wydarzeń podczas odwiedzin poszczególnych miejscowości było poświęcenie różnych obrazów i figur świętych, często ich koronacja koronami papieskimi, poświęcenie dzwonnów i kamieni węgielnych dla budowanych kościołów czy, rzadziej, stawianych pomników. Wznoszenie nowych świątyń w Polsce po upadku systemu totalitarnego w 1989 r. było palącym problemem. Wcześniej władza niechętnie udzielała zgodę

na ich budowę. Ks. Karol Wojtyła, będąc jeszcze biskupem czy kardynałem, dostrzegając wagę budowy świątyń, szczególnie w nowo powstających osiedlach robotniczych. Wymowna jest tu walka o kościół w Nowej Hucie, dzielnicy Krakowa. Dostrzegając istotę i konieczność budowy nowych świątyń, Ojciec Święty chętnie poświęcił kamienie węgielne dla nowo powstających kościołów. Współcześnie informacje o poświęceniu kamienia węgielnego dla świątyni znajdują poczesne miejsce w obiekcie sakralnym, tak aby wierni i goście wiedzieli o tym doniosłym wydarzeniu. Fakt ten nadaje takiemu obiektowi jakby dodatkowej rangi i podkreśla jego związek z osobą naszego rodaka. Jest to także zachęta, aby jakie miejsce „papieskie” odwiedzić, co w naturalny sposób łączy się z turystyką krajoznawczą.

1. ZNACZENIE TERMINU „KAMIEŃ WĘGIELNY” W PIŚMIE ŚWIĘTYM I SŁOWNIKU JĘZYKA POLSKIEGO

„Zbliźcie się do Niego, bo jest żywym kamieniem, który ludzie odrzucili, ale dla Boga jest wybrany i drogocenny! Również i wy, jako żywe kamienie, służycie do budowy duchowego domu, aby stać się świętym kapłaństwem i składać duchowe ofiary, miłe Bogu dzięki Jezusowi Chrystusowi. Napisane jest bowiem w Piśmie: Oto kładę na Syjonie kamień, kamień węgielny i drogocenny. Kto wierzy w Niego, nie będzie zawiedziony. Chwała wam, którzy wierzycie! Dla niewierzących zaś właśnie ten kamień, który odrzucili budujący, stał się kamieniem węgielnym, kamieniem, o który ludzie się potykają, i skałą, przez którą upadają!” (1 P 2,4-8).

Kamieniem węgielnym jest Chrystus. Na nim trzeba się oprzeć jak na skałę. Skała jest solidnym fundamentem dla budowli, której nie przemogą żadne kataklizmy – burze i wichry.

Słownik współczesnego języka polskiego definiuje „kamień węgielny” w trzech znaczeniach: „1. duży kamień kładziony jako fundament pod narożnik budynku (dawniej zwłaszcza w budownictwie drewnianym); 2. akt erekcyjny umieszczony w miejscu przeznaczonym pod budowę; pierwsza cegła użyta do budowy; 3. początek jakiejś działalności, podstawa jej rozpoczęcia, najistotniejsza rzecz: wynalazek braci Lumiere był kamieniem węgielnym dla rozwoju kinematografii”¹. Chyba najpełniej na temat istoty poświęcania i wmurowywania kamieni węgielnych wypowiedział się Ojciec Święty podczas trzeciej wizyty duszpasterskiej w Polsce. Oto podczas wmurowania kamienia węgielnego pod budowę seminarium duchownego dla diecezji szczecińsko-kamieńskiej w katedrze św. Jakuba w Szczecinie dnia 11 czerwca 1987 r. powiedział: „Chrystus jest kamieniem węgielnym tej budowy. Przestrzeń Ducha Świętego, Ducha Prawdy, Parakleta, otwarła się w sercach ludzkich, otwarła się w dziejach człowieka – przez jego krzyż i zmartwychwstanie.

¹ *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Przegląd Reader's Digest 1998.

Właśnie przez to, że ten «kamień węgielny» został odrzucony przez ludzi. Właśnie przez to, iż – w tym odrzuceniu – stał się pierwszym «żywym kamieniem: drogowym, wybranym u Boga» [...]. Wmurowaliśmy przeto ten kamień węgielny, aby był symbolicznym wiązaniem dla wszystkich kamieni, jakie wchodzi w budynek Waszego seminarium. Ta zaś budowa z martwych kamieni ma przyjąć w siebie wspólnotę «żywych kamieni». Ma być w przyszłości codziennym, nieodzownym świadkiem systematycznego procesu, poprzez który przygotowuje się wewnętrzna przestrzeń dla działania Ducha Świętego w młodych ludzkich duszach, przestrzeń dojrzewania powołań kapłańskich².

2. HISTORIA POŚWIĘCENIA KAMIENI WĘGIELNYCH PRZEZ JANA PAWŁA II NA DOLNYM ŚLĄSKU

Kamienie węgielne, będące przedmiotem niniejszego opracowania, z reguły wykonane zostały w formie prostokątnej płyty granitowej, która wmurowana została w ścianę, najczęściej wewnątrz świątyni. Rzadko towarzyszą temu dodatkowe elementy, tj. tuba z aktem erekcyjnym zawierającym materiały na temat budowanego kościoła czy samym kamieniem wmurowanym w fundament lub ścianę świątyni. Tak więc w tym przypadku kamień węgielny to w zdecydowanej większości tablica przybierająca różne formy zewnętrznie widzialne dla wiernych i gości. Chronologicznie kamienie dla kościołów poświęcone były przede wszystkim podczas kolejnych pielgrzymek papieża w dwóch miejscowościach Dolnego Śląska: w 1983 r. we Wrocławiu i 1997 r. we Wrocławiu i w Legnicy. Wyjątkowo możemy także zauważyć tablice poświęcone w innych miejscach i w innym czasie, bądź to w Polsce czy w Watykanie. Przykładowo w kościele pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Sycowie (z racji przynależności do diecezji kaliskiej) znajduje się kamień węgielny poświęcony przez Jana Pawła II w czasie pielgrzymki do Kalisza w 1997 r.

Na znaczenie wizyty papieża w Legnicy pod kątem poświęcenia kamieni węgielnych pod budujące się kościoły w diecezji legnickiej zwrócił uwagę ówczesny biskup legnicki Tadeusz Rybak. „Kiedy po II wojnie światowej przybyli na te tereny Polacy, a wśród nich kapłani, wierni otoczyli szacunkiem i czcią świątynie, które się tutaj znajdowały. Niektóre z nich wymagały renowacji, zabezpieczenia. Z wielkim wysiłkiem i ofiarnością kapłani i wierni troszczyli się o świątynie, chroniąc je od zniszczenia. Dzięki tej trosce w trudnych powojennych czasach zostało uratowanych wiele wspaniałych zabytków sztuki sakralnej Dolnego Śląska.

Ale nastał czas, kiedy te zabytkowe świątynie stały się niewystarczające. Powstawały nowe dzielnice mieszkalne, które wymagały budowy nowych świątyń.

² „Do końca ich umiłował”. Jan Paweł II Trzecia wizyta duszpasterska w Polsce 8–14 czerwca 1987 r. Red. S. Dziwisz [i in.]. Rzym: Libreria Editrice Vaticana 1987 s. 124–127.

Wiemy, że w czasach systemu komunistycznego bardzo utrudniono budowę nowych kościołów. Obecnie możemy swobodnie budować świątynie. Chociaż jest wiele trudności, gdyż społeczeństwo bardzo zubożało, to jednak wierni ofiarnie angażują się w budowanie nowych kościołów.

Chciałbym szczególnie zwrócić uwagę na potrzebę budowania nowych świątyń w dzielnicach, które zostały opuszczone przez wojska radzieckie, a które teraz są zasiedlane nowymi mieszkańcami. Istnieje potrzeba w tych dzielnicach [aby] istniała opieka duszpasterska, potrzeba, by powstawały w nich nowe świątynie. Niektóre budynki, które otrzymaliśmy, zostały adaptowane na tymczasowe kaplice mszalne. I tak w jednym miejscu kaplica została zrobiona z wielkiego garażu, gdzie stacionowały radzieckie samochody wojskowe; w innym miejscu kaplica powstała w dawnej sali kinowej dla żołnierzy; a jeszcze w innym kaplicę utworzyliśmy w budynku, który służył jako wojskowa łaźnia. Są to tymczasowe obiekty. W tych parafiach będą budowane w najbliższej przyszłości kościoły.

Dlatego będziemy prosić Ojca Świętego, aby pobłogosławił kamienie węgielne pod nowe świątynie. Nastaly takie czasy, że kościoły muszą być budowane bliżej wiernych. Są one obecnie nie tylko miejscami spotkań z Panem Bogiem, ale także zbliżają ludzi między sobą i przyczyniają się do tworzenia więzi międzyludzkich. Obecnie buduje się w diecezji około 35 nowych kościołów. I tyleż będzie tych kamieni węgielnych z terenu naszej diecezji, które Ojciec Święty zechce pobłogosławić³.

Po raz pierwszy kamienie węgielne zostały poświęcone przez Ojca Świętego w Watykanie 13 października 1982 r. dla czterech dolnośląskich świątyń. Stało się to na prośbę abp. (obecnie kardynała) H. Gulbinowicza dla budujących się kościołów w Legnicy, Lubinie, Wałbrzychu i Wrocławiu. Ze zrozumiałych względów (stan wojenny) niemożliwy był udział pielgrzymów z tych miejscowości w tym doniosłym akcie. Były to niewielkich rozmiarów, liczące parę centymetrów kamienie pochodzące z Watykanu. Dlatego łatwiej je było przewieźć przez szczelnie zamkniętą granicę totalitarnego państwa. Po raz pierwszy na ziemi dolnośląskiej papież poświęcił kamienie węgielne we Wrocławiu w czasie drugiej pielgrzymki do ojczyzny, 21 czerwca 1983 r. Akt ten nastąpił po spotkaniu z duchowieństwem w katedrze wrocławskiej, a kamienie zostały poświęcone w kaplicy św. Jadwigi. W czasie tego spotkania Ojciec Święty zapowiedział ten fakt, podkreślając jego znaczenie: „Dziękuję też, że mogę pobłogosławić kamienie pod budowę nowych kościołów na znak mojej posługi, jaką w dniu 21 czerwca 1983 roku dane mi było spełnić we Wrocławiu”⁴. Podczas drugiej wizyty w stolicy Dolnego Śląska w 1997 r.

³ Rozmowa ks. A. Jarosiewicza z biskupem legnickim Tadeuszem Rybakiem z okazji V rocznicy ustanowienia diecezji legnickiej przypadającej 25 marca 1997 r. (ksero w posiadaniu autora).

⁴ *Pokój tobie, Polsko, ojczyzno moja. Trasa drugiej pielgrzymiej wędrówki Ojca Świętego poprzez Polskę*. Red. L. Malewicz. Paryż: Editions de Dialogue 1985 s. 213.

Jan Paweł II także poświęcił kamienie węgielne. W czasie historycznej pielgrzymki Ojca Świętego do Legnicy nastąpiło poświęcenie kolejnych kamieni węgielnych, najwięcej spośród wszystkich pozostałych miejsc, gdzie były one święcone dla dolnośląskich kościołów. Granitowe płyty zostały ułożone na przystrojonym w płótno niewielkim podwyższeniu, przed wejściem do ołtarza, po jego obu stronach w taki sposób, że Ojciec Święty musiał je zauważyć w czasie wchodzenia na miejsce celebry. Już w czasie powitania dostojnego gościa bp Tadeusz Rybak zwrócił się do papieża słowami „Serdecznie prosimy Waszą Świątobliwość, by zechciał ozdobić koronami Czcigodny Wizerunek Królowej Sudetów Matki Boskiej Łaskawej z Krzeszowa i poświęcić kamienie węgielne dla budujących się świątyń”⁵. W czasie obrzędów zakończenia Mszy św. i błogosławieństwa udzielonego przez dostojnego celebransa zostały w ten sposób poświęcone kamienie węgielne, a diakon zapowiedział to następująco: „Błogosławieństwo Apostolskie Ojca Świętego, które za chwilę otrzymamy, poświęca także kamienie węgielne pod nowe kościoły diecezji legnickiej oraz wszystkie przedmioty kultu religijnego”⁶.

Kamienie węgielne poświęcone przez Jana Pawła II⁷

Lp.	Parafia	Miejscowość	Umiejscowienie kamienia węgielnego	Data i miejsce poświęcenia	Zawartość
1.	Miłosierdzia Bożego i bł. Jana Pawła II	Bartnica	kamień wmurowany w fundament	10.06.1997 r. Krosno	brak tablicy
2.	Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa	Bolesławiec	wewnątrz świątyni, we wnęcie prawej nawy	2.06.1997 r. Legnica	napis, wizerunek Jana Pawła II, róża
3.	Najświętszego Serca Pana Jezusa	Bolesławiec	blisko ołtarza, po lewej stronie	2.06.1997 r. Legnica	napis
4.	Miłosierdzia Bożego	Boleścin	blisko ołtarza, po lewej stronie	21. 06.1983 r. Wrocław	napis
5.	Miłosierdzia Bożego	Budziwojów	na zewnątrz w murze, po lewej stronie, przy głównym wejściu	2.06.1997 r. Legnica	napis
6.	Matki Bożej Łaskawej	Czechy	wewnątrz świątyni	2.06.1997 r. Legnica	napis
7.	Ducha Świętego	Dąbie	wewnątrz świątyni, blisko ołtarza	18.08.2002 r. Kraków	napis, herb papieski
8.	M.M. Kolbe	Dziadów Most	w murze na zewnątrz, po lewej stronie, przy wejściu, we wnęcie	21. 06. 1983 r. Wrocław	tablica informująca o poświęceniu kamienia przez papieża
9.	Królowej Różańca Świętego	Dzierżoniów	w ścianie, na zewnątrz, przy wejściu do świątyni, po lewej stronie	21.06.1983 r. Wrocław	napis

⁵ Powitanie Ojca Świętego Jana Pawła II przez biskupa legnickiego Tadeusza Rybaka. W: Wszystkich was noszę w swym sercu... . Legnica 1997.

⁶ Jan Paweł II w Legnicy. Msza Święta 2 czerwca 1997 r. Legnica: Oficyna Wydawnicza ATUT 1997.

⁷ Zestawienie opracowano na podstawie kwerendy w terenie i prasy katolickiej, zapewne nie jest to zestawienie kompletne. Biskup legnicki w cytowanej wyżej wypowiedzi wspomina o ok. 35 kościołach, dla których Jan Paweł II poświęcił kamienie węgielne. W dokumentacji wizyty Ojca Świętego w Legnicy znajdującej się w Legnickiej Kurii Biskupiej autor nie znalazł jednak wykazu tych kościołów.

Kamienie węglne poświęcone przez Jana Pawła II (cd.)

Lp.	Parafia	Miejscowość	Umiejscowienie kamienia węglnego	Data i miejsce poświęcenia	Zawartość
10.	Chrystusa Króla, kaplica św. Józefa	Głuszycza	w ścianie, po prawej, w przedsionku	2.06.1997 r. Legnica	granitowa kostka z datą poświęcenia, niżej duża tablica informująca o tym
11.	św. Faustyny	Góra	w ścianie, z tyłu tymczasowej kaplicy	31.05.1997 r. Wrocław	napis, kamień z Grobu Pańskiego, herb papieski i Góry, logo Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu, znak ryby
12.	Matki Bożej Różańcowej	Jawor	w ścianie przy ołtarzu	2.06.1997 r. Legnica	napis, herb Jawora, krzyż
13.	św. Faustyny	Jawor	przedsionek kościoła, w ścianie po prawej stronie	2.06.1997 r. Legnica	herb papieski, napis
14.	św. Jana Apostoła i Ewangelisty	Jelenia Góra	w ścianie na zewnątrz, we wnęce od strony ołtarza	2.06.1997 r. Legnica	napis, krzyż, kamień z Góry Kalwarii
15.	Matki Bożej Królowej Polski i św. Franciszka z Asyżu	Jelenia Góra	w przedsionku kościoła, po lewej stronie – kościół w budowie	2.06.1997 r. Legnica	napis
16.	Najświętszego Serca Pana Jezusa	Kamienna Góra	blisko ołtarza, po lewej stronie	2.06.1997 r. Legnica	napis
17.	Niepokalanego Serca NMP	Karczyn	blisko ołtarza, po prawej stronie	14.01.1997 r. Watykan	certyfiakat – napis po łacinie, bogata ornamentyka, w rogach wizerunki miejsc świętych: Coneaculum, Getsemani, Mons Tabor, Sepulchrum DNJC; kamień węglny z Grobu Chrystusa
18.	św. Jana Chrzciciela	Kruszyny	kamień wmurowany w fundamenty świątyni, tablica – przedsionek kościoła, w ścianie po prawej stronie	2.06.1997 r. Legnica	napis
19.	Bożego Miłosierdzia	Kudowa Zdrój	w prezbiterium, pod ambonką, po prawej stronie	5.06.1991 r.	napis
20.	Świętych Joachima i Anny	Legnica	w filarze, pod chórem	2.06.1997 r. Legnica	napis, krzyż, jasna barwa
21.	Najświętszego Serca Pana Jezusa	Legnica	przedsionek kościoła, w ścianie po prawej stronie	2.06.1997 r. Legnica	napis
22.	Podwyższenia Krzyża Świętego	Legnica	niewmurowany	2.06.1997 r. Legnica	napis, herb papieski
23.	św. Tadeusza Apostoła	Legnica	przedsionek kościoła, w ścianie po lewej stronie	2.06.1997 r. Legnica	napis, herb papieski
24.	św. Wojciecha	Legnica	niewmurowany, przy ołtarzu	2.06.1997 r. Legnica	napis, kamienie z Ziemi Świętej: Betlejem, Nazaretu, Jordanu i Grobu Pańskiego, 55 cm x 35 cm
25.	Świętej Rodziny	Legnica	niewmurowany	2.06.1997 r. Legnica	napis, Święta Rodzina
26.	św. Józefa Opiekuna Zbawiciela	Legnica	wewnątrz świątyni, w ścianie, po prawej stronie	2.06.1997 r. Legnica	napis, herb papieski
27.	Matki Bożej Częstochowskiej	Legnica	niewmurowany	2.06.1997 r. Legnica	napis, nieregularny kształt, jasna barwa, 84 cm (góra), 70 cm (dół), 62 cm (wysokość)
28.	Matki Bożej Królowej Polski	Legnica	w przedsionku kościoła, kamień wmurowany razem z tubą, pod późniejszym kamieniem	13.10.1982 r. Watykan	kamień z grobu św. Piotra w Watykanie, o miejscu kamienia informuje tablica i późniejszy kamień węglny umieszczony podczas wmurowania 25.11.1984 r., granitowy kamień w kształcie prostopadłościanu, na nim krzyż z datą wmurowania

Kamienie węglne poświęcone przez Jana Pawła II (cd.)

Lp.	Parafia	Miejscowość	Umiejscowienie kamienia węglnego	Data i miejsce poświęcenia	Zawartość
29.	Sala spotkań obok kościoła	Leśna	w ścianie, na zewnątrz, wysoko obok wejścia	21.06.1983 r. Wrocław	napis
30.	Pomnik Pamięci Sybiraków	Lewin Kłodzki	przy Skwerze Sybiraków, w centrum miasta	7.06.1999 r. Licheń	napis
31.	św. M.M. Kolbe	Lubin	wewnątrz świątyni, na filarze po prawej stronie	21.06.1983 r. Wrocław	napis, kamień węglny z Niepokalanowa
32.	św. Jana Bosko	Lubin	kamień wmurowany w fundamenty kościoła	13.10.1982 r. Watykan	brak oznaczenia miejsca, kamień z grobu św. Piotra w Watykanie
33.	św. Wojciecha	Lubin	wewnątrz świątyni, w ścianie po prawej stronie	2.06.1997 r. Legnica	napis, postać św. Wojciecha, postać Jana Pawła II, krzyż, akt erekcyjny w tubie
34.	św. Jana Sarkandra	Lubin	wewnątrz świątyni, w ścianie bocznej, po lewej stronie	2.06.1997 r. Legnica	3 elementy: napis, postać św. Jana Sarkandra, krzyż, akt erekcyjny w tubie, kamień węglny
35.	św. Brata Alberta	Mirków	po prawej stronie, przy wejściu	31.05.1997 r. Wrocław	kamień węglny pochodzi z murów I katedry wrocławskiej, tablica (późniejsza) informuje o wmurowaniu kamienia węglnego, jego pochodzeniu i jego poświęceniu przez Jana Pawła II; herb kard. Gulbinowicza
36.	NMP Matki Miłosierdzia	Oleśnica	przy wejściu, po prawej stronie, w ścianie pod tablicą	21.06.1983 r. Wrocław	kamień węglny z grobu św. Piotra, tablica (późniejsza) informuje o jego wmurowaniu przez kard. Gulbinowicza w 1988 r.
37.	św. Marcina	Piława Górna	wewnątrz świątyni, na ścianie po prawej stronie	21.06.1983 r. Wrocław	napis
38.	Matki Bożej Królowej Pokoju	Polanica Zdrój	kamień wmurowany w fundament świątyni	21.06.1983 r. Wrocław	brak tablicy
39.	Matki Bożej Królowej Polski	Polkowice	na zewnątrz, w murze świątyni, po lewej stronie, przy głównym wejściu	2.06.1997 r. Legnica	napis, postać Matki Bożej
40.	Miłosierdzia Bożego	Przemków	kamień wmurowany w ołtarz	5.07.2000 r. Watykan	brak tablicy
41.	Matki Bożej Częstochowskiej	Syców	przedsionek kościoła, w ścianie po prawej stronie	4.06.1997 r. Kalisz	napis
42.	św. Andrzeja Świerada	Ścinawa Polska	przedsionek kościoła, w ścianie po prawej stronie	21.06.1983 r. Wrocław	napis
43.	NMP Królowej Polski	Świdnica	obok ołtarza, po lewej stronie	8.03.1989 r. Watykan	napis
44.	św. Brata Alberta Chmielowskiego	Świebodzice	w kaplicy, kościół w budowie	2.06.1997 r. Legnica	napis, herb papieski
45.	Podwyższenia Krzyża Świętego	Wałbrzych	w ścianie, za ołtarzem	13.10.1982 r. Watykan	brak oznaczenia miejsca, kamień z grobu św. Piotra w Watykanie
46.	Świętej Rodziny	Wałbrzych	w tymczasowej kaplicy, po prawej stronie przed ołtarzem	2.06.1997 r. Legnica	napis, herb papieski
47.	św. M.M. Kolbe	Wałbrzych	przy bocznym wejściu,	2.06.1997 r. Legnica	napis, popiersie św. Maksymiliana
48.	Świętych Piotra i Pawła	Wałbrzych	wewnątrz kościoła, w ścianie po prawej stronie	22.05.1995 r. Skoczów	napis, herb papieski, biskupi, diecezji legnickiej, jubileuszowy r. 2000 – rozmieszczony w każdym rogu

Kamienie węglne poświęcone przez Jana Pawła II (cd.)

Lp.	Parafia	Miejscowość	Umieszczenie kamienia węglnego	Data i miejsce poświęcenia	Zawartość
49.	św. Wojciecha	Wałbrzych	w prezbiterium, po prawej stronie	2.06.1997 r. Legnica	napis, postać papieża i św. Wojciecha, herb papieski i Wałbrzycha, Matka Boża, herb Śląska
50.	<i>Pomnik Ofiar Katynia</i>	Wrocław	wmurowany we wrześniu 1999 r. w fundamenty pomnika z aktem erekcyjnym i ziemią z miejsc kaźni	1996 r. Watykan	
51.	<i>Pomnik Sybiraków</i>	Wrocław	obok pomnika, pod granitową płytą, w przeszklonej gablocie	1997 r. Wrocław	2 kamienie poświęcone przez papieża, częśćka syberyjskiej ziemi, akt erekcyjny
52.	Odkupiciela Świata	Wrocław	po lewej stronie prezbiterium, przy wejściu do zakrystii	1.06.1997 r. Wrocław	z podziemi katedry wrocławskiej, napis, krzyż
53.	św. Ignacego Loyoli	Wrocław	na I piętrze, przed wejściem do kościoła, w ścianie po lewej stronie	21.06.1983 r. Wrocław	napis
54.	św. Faustyny	Wrocław	na zewnątrz, po lewej stronie głównego wejścia	31.05.1997 r. Wrocław	napis, herb papieski
55.	św. Stanisława Kostki	Wrocław	kamień węglny wmurowany w fundament	21.06.1983 r. Wrocław	tablica (późniejsza) przy ołtarzu z informacją o poświęceniu kamienia przez Jana Pawła II i jego wmurowaniu przez kard. Gulbinowicza 17.11.2002 r.
56.	Miłosierdzia Bożego	Wrocław (Gądów Wielki)	blisko ołtarza, w ścianie po prawej stronie, kamień w przeszklonej wnęcie	31.05.1997 r. Wrocław	brak tablicy
57.	św. Andrzeja Apostoła	Wrocław	w murze, pod chórem	21.09.1988 r. Watykan	brak tablicy, 2 kamienie (kostki) z granitu w murze
58.	św. Andrzeja Boboli	Wrocław	wewnątrz kościoła, na ścianie po prawej stronie	31.05.1997 r. Wrocław	napis, herb papieski
59.	św. Franciszka z Asyżu	Wrocław	w przedsiönku, po lewej stronie	21.06.1983 r.	napis
60.	Matki Bożej Bolesnej	Wrocław	na zewnątrz, w murze, po lewej stronie od wejścia	1.06.1997 r. Wrocław	napis, 2 kamienie z fundamentów kościoła św. Antoniego, pod tablicą, wmurowane w ścianę
61.	św. M.M. Kolbe	Wrocław	kamień węglny wmurowany w fundament	13.10.1982 r. Watykan	kamień z grobu św. Piotra w Watykanie
62.	św. Jadwigi Śląskiej	Zgorzelec	po prawej stronie, wewnątrz, przy wejściu	2.06.1997 r. Legnica	2 części: herb papieski, napis, wizerunek św. Jadwigi, napis (wmurowany kamień węglny)
63.	<i>św. Jerzego – Dom Katechetyczny</i>	Ziębice	niewmurowany	21.06.1983 r. Wrocław	
64.	św. Józefa Robotnika	Złotoryja (Kopacz)	niewmurowany (zdjęty na czas remontu)	2.06.1997 r. Legnica	napis, herb papieski, 80 cm x 50 cm
65.	św. Anny	Żarka nad Nysą	po lewej stronie, wewnątrz, przy wejściu	2.06.1997 r. Legnica	napis
66.	NMP Wspomożenia Wiernych	Żarska Wieś	po lewej stronie, obok ołtarza	2.06.1997 r. Legnica	napis

kursywą zaznaczono obiekty, które nie są kościołami

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy w terenie i prasy katolickiej⁸

⁸ Pomocne było także opracowanie *XIII-letnia postęga duszpasterska w kościele legnickim*. Red. W. Bochnak [i in.]. Legnica 2005 s. 46–49.

3. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA KAMIENI WĘGIELNYCH

Przy lokalizacji miejsca wmurowania kamienia kierowano się zasadą, aby tak znakomita pamiątka była dobrze wyeksponowana i łatwo zauważona przez osoby przybywające do świątyni. Stąd najczęściej tym miejscem jest ściana przedsionka kościoła lub boczna nawa wewnątrz świątyni. Rzadkością jest usytuowanie w pobliżu ołtarza. W parafii pw. św. I. Loyoli we Wrocławiu kamień węgielny umieszczono tuż przed wejściem do świątyni znajdującej się na pierwszym piętrze.

Atrakcyjność kamieni węgielnych wynika przede wszystkim z faktu ich poświęcenia przez głowę kościoła katolickiego. Dodatkowo sama płyta także może być obiektem godnym zobaczenia ze względu na swoją wielkość, kształt, kolorystykę, prezentowaną treść napisu i przedstawienia graficzne postaci czy symboli, a także miejsce usytuowania w świątyni. Płyta najczęściej jest niewielkich rozmiarów, prostokątna. Kuty, wykonany przeważnie białą farbą napis na niej najczęściej zbliżony jest do standardu i brzmi: „Ten kamień węgielny dla kościoła pw. M.B. Częstochowskiej w Legnicy – poświęcił Ojciec Święty Jan Paweł II w Legnicy dnia 2 VI 1997 r.”⁹. Ten typ płyt – prostych w swej formie – jest najczęściej spotykany. Ciekawsze są płyty zawierające poza napisem także elementy grafiki. Najczęściej jest to herb papieski, rzadziej wizerunek patrona świątyni.

Do interesujących przedstawień możemy zaliczyć kamień w kościele pw. św. Wojciecha w Lubinie. Na górze, w centralnej części przedstawiony jest krzyż, a po bokach postacie św. Wojciecha (patrona świątyni) i Jana Pawła II. Pod spodem widnieje stosowny napis. Pod tablicą pamiątkową, w przeszklonej wnęcie znajduje się akt erekcyjny, zapieczętowany, umieszczony w tubie. Całość tego pięknego miejsca dopełniają kwiaty i flaga kościelna.

Bardzo ciekawy jest sposób wyeksponowania kamienia węgielnego w parafii pw. św. Jana Sarkandra w Lubinie. Mamy tu aż trzy osobne elementy, umieszczone jeden pod drugim. Górna część to płyta informująca o poświęceniu kamienia węgielnego przez Jana Pawła II w Legnicy. Na niej przedstawiono także postać patrona świątyni. Następny, środkowy element całej kompozycji to umieszczony w przeszklonej wnęcie kamień węgielny z informującym o tym napisem. Na dole znajduje się trzecia część kompozycji. W przeszklonej wnęcie umieszczono tubę zawierającą akt erekcyjny.

Interesująca jest także ekspozycja w innym lubińskim kościele – pw. św. M.M. Kolbe. Zwykła tablica zawiera informację o poświęceniu kamienia węgielnego przez papieża we Wrocławiu 21 czerwca 1983 r. Ciekawe jest natomiast to, że kamień węgielny pochodzi z Niepokalanowa, miejsca związanego z patronem

⁹ Z napisu na kamieniu węgielnym w kościele pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Legnicy.

świątyni. Pod tablicą widać wmurowany tenże kamień umieszczony w przeszklonej wnęcie.

Oryginalną, niespotykaną formę architektoniczną ma kamień węgielny w kościele pw. Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa w Bolesławcu. Wewnątrz świątyni, po prawej stronie od wejścia, we wnęcie umieszczono trójdzielną płytę z piaskowca. Po prawej stronie widnieje postać papieża ujęta z boku, błogosławiącego wiernych prawą ręką, a w lewej trzymającego krzyż. Po przeciwnej stronie znajduje się stosowny napis. Na półce, na wysokości Jana Pawła II umieszczono różę, a obok często stoi palący się znicz.

Pięknie wyeksponowano płytę w kościele pw. św. Wojciecha w Wałbrzychu. Przed ołtarzem, w bocznej części znajduje się sporo pamiątek związanych z papieżem. Płytę usytuowano pod dużym witrażem papieskim. Po bokach widzimy dwa witraże z herbami biskupów świdnickich; mamy tu także błogosławieństwo od Benedykta XVI i duży obraz z wizerunkiem papieża Jana Pawła II. Sama płyta jest bogata w różnorodne informacje. W jej górnej części mamy aż sześć elementów graficznych. Jest to najbogatsza w treści płyta na Dolnym Śląsku. Widnieją tu postacie Jana Pawła II i patrona świątyni w aureoli przedstawione od pasa w górę. Po obu stronach aureoli widzimy Matkę Bożą z Dzieciątkiem i herb Śląska. Po prawej stronie od papieża umieszczono herb papieski, a z kolei po lewej stronie od św. Wojciecha przedstawiono herb Wałbrzycha. W dolnej części płyty widnieje stosowny napis o poświęceniu kamienia węgielnego. Właściwy kamień w kształcie kostki wmurowano w ścianę za ołtarzem. Granitowy kamień otaczają czerwone cegły, co czyni kompozycję rozpoznawalną przez osoby zwrócone w stronę ołtarza. W środku umieszczono tubę z aktem erekcyjnym budowy kościoła.

W zgorzeleckiej parafii pw. św. Jadwigi Śląskiej interesujący nas obiekt znajduje się wewnątrz świątyni, zaraz przy wejściu. Składają się na niego dwa elementy. Wyżej umieszczono jedną z większych na Dolnym Śląsku płytę ze stosownym napisem w centralnej części. Nad napisem widnieje herb papieski, a pod nim widzimy postać patronki świątyni. Drugim elementem jest umieszczona poniżej tabliczka z napisem informującym, że tu (w ścianie, pod tabliczką) wmurowany jest kamień węgielny.

Z innych interesujących przedstawień należy wymienić tablicę poświęconą dla parafii pw. św. Joachima i Anny w Legnicy. Jej odmienność przejawia się nie w treści napisu, ale w kolorystyce użytego materiału. Jest to płyta w kolorze jasnoszarym, a wyryte napisy zostały pociągnięte złotą farbą. Właśnie kolor tablicy zdecydowanie kontrastuje z innymi, wykonanymi z czarnego granitu oraz z napisami pociągniętymi białą farbą. Podobną kolorystykę napisu oraz zastosowany jasnoszary granit widzimy w innej legnickiej tablicy dla kościoła pw. Matki Bożej Częstochowskiej. Jej odmienność, w stosunku do innych tablic przejawia się w nieregularnym, celowo nieoszlifowanym, prostokątnym kształcie.

W jeleniogórskiej parafii pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty tablicę umiejscowiono na zewnątrz świątyni. Nie wmurowano jej przy wejściu głównym czy bocznym, lecz z tyłu kościoła (idąc w kierunku kancelarii). Umiejscowiona we wnęce, małych rozmiarów, jest słabo rozpoznawalna przez udających się do świątyni czy nawet do kancelarii. A szkoda, bo poza faktem poświęcenia jej przez papieża zawiera jeszcze jedną cenną pamiątkę – kamień z góry Kalwarii.

Ciekawy przykład poświęconej przez Ojca Świętego tablicy znajduje się w małej miejscowości Karszyn k. Strzelina. Jej odmienność, niespotykana w innych świątyniach, wyraża się w papierowym materiale (nie granit jak inne realizacje). Jest to certyfikat sporządzony po łacinie. Poza treścią występuje tu bogata ornamentyka, w narożnikach znajdują się wizerunki ważnych miejsc z Ziemi Świętej.

W kaplicy w miejscowości Działów Most możemy podziwiać oryginalną pamiątkę, kamień węgielny poświęcony przez Ojca Świętego podczas drugiej pielgrzymki do Polski. Jest to kamień polny umieszczony we wnęce w ścianie na zewnątrz świątyni, tuż przy wejściu. Obok widzimy tablicę ze stosownym napisem. Taka forma przedstawienia tej cennej pamiątki w małej miejscowości, leżącej na peryferiach województwa dolnośląskiego, nadaje temu miejscu dodatkowej atrakcyjności.

Szczególną realizacją w wyeksponowaniu kamienia węgielnego jest Pomnik Sybiraków we Wrocławiu. To wymowny, a jednocześnie tragiczny w swojej wymowie obiekt. Przedmioty poświęcone przez Jana Pawła II umieszczone zostały w przeszklonej gablocie przykrytej kamiennym blokiem i otoczone metalowymi prętami symbolizującymi więzienie. Widzimy, że niektóre z nich są wygięte, co z kolei symbolizuje pragnienie wolności. Wewnątrz umieszczono część Syberii – ziemi męczeńskiej, a stosowny napis informuje, że poświęcił ją Ojciec Święty. Obok mamy akt erekcyjny pod budowę pomnika umieszczony w szklanej tubie. Właściwy kamień węgielny to granitowa płytką, na której widnieje połączony krzyż z orłem w koronie trzymającym w szponach zerwany łańcuch niewoli. Kamień otoczony jest drutem kolczastym. Obok kamienia węgielnego znajduje się tabliczka z napisem informującym o jego poświęceniu przez Ojca Świętego.

4. KAMIENIE POCHODZĄCE Z MIEJSC ŚWIĘTYCH

Interesujące mogą być także kamienie pochodzące, w sensie dosłownym, z miejsc świętych. One też zostały poświęcone przez Jana Pawła II. Jako obiekt zainteresowań wyróżnia je przede wszystkim nie forma czy wygląd, ale ich pochodzenie, miejsce, skąd zostały przywiezione na dolnośląską ziemię. Do ciekawszych możemy zaliczyć kamień pochodzący z Grobu Pańskiego w Jerozolimie o wymiarach 1,5 x 3,0 x 1,5 cm, znajdujący się w kościele w Karszynie k. Strzelina. Poświęcony został razem z certyfikatem w 1997 r. w Watykanie w czasie pielgrzymki księży.

Związek z Ziemią Świętą reprezentuje także kamień węgielny umieszczony razem z tablicą w kościele pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty w Jeleniej Górze.

We wrocławskiej parafii pw. św. M.M. Kolbe w fundamenty wmurowano kamień pochodzący z grobu św. Piotra. Znalazł się tu dzięki osobistym staraniom ówczesnego ordynariusza, ks. abp. Henryka Gulbinowicza. Został poświęcony wraz z certyfikatem przez papieża w Watykanie 13 października 1982 r. Ciekawe były okoliczności temu towarzyszące. W Rzymie zbliżała się kanonizacja bł. Maksymiliana. W uroczystościach w Watykanie, wraz z osiemdziesięcioma kapłanami archidiecezji wrocławskiej, brał udział ks. Majda, proboszcz parafii. Pojechał na pielgrzymkę z konkretną prośbą – o kamień węgielny pod przyszłą budowę świątyni¹⁰.

We wrocławskiej świątyni pw. Odkupiciela Świata podkreślono jej związek z rodzimą katedrą wrocławską poprzez wmurowanie kamienia pochodzącego z muru katedry. W Oleśnicy w parafii pw. NMP Matki Miłosierdzia w ścianę świątyni wmurowano kamień przywieziony z grobu św. Piotra w Watykanie, a poświęcony przez papieża we Wrocławiu podczas drugiej pielgrzymki do Polski. Znajduje się on przy wejściu do kościoła, po prawej stronie. Nie jest widoczny, gdyż przykrywa go płyta informująca o wmurowaniu kamienia przez kard. Gulbinowicza w 1988 r.

Najciekawsza jednak – ze względu na liczbę kamieni – wydaje się być granitowa tablica w kościele pw. św. Wojciecha w Legnicy. Obok tradycyjnego napisu zawiera aż cztery niewielkie kamienie przywiezione z Ziemi Świętej: z Betlejem, Nazaretu, Jordanu i Grobu Pańskiego. Umieszczone zostały one po prawej stronie tablicy, jeden pod drugim.

W legnickim kościele pw. MB Królowej Polski kamień pochodzi z bazyliki św. Piotra i tam został poświęcony 13 października 1982 r. przez Ojca Świętego. Stało się to na prośbę budowniczych kościoła oraz proboszcza ks. Józkowa. Na ich prośbę abp Gulbinowicz zarócił się do papieża o poświęcenie kamienia dla nowo powstałej parafii. Kamień został wmurowany w przedsionku świątyni, w centralnym miejscu, tuż nad posadzką. Umieszczony został wraz z aktem erekcyjnym w tubie i wmurowany pod duży granitowy kamień w kształcie prostopadłościanu. Widnieje na nim data wmurowania kamienia (1984 r.) i znak krzyża. Oryginalność pochodzenia kamienia z Watykanu potwierdza stosowny certyfikat znajdujący się w archiwum parafii. Należy zauważyć, że poświęcenie kamienia przez Jana Pawła II 13 października 1982 r. i wmurowanie go 25 listopada 1984 r. w ówczesnym systemie totalitarnym było nie tylko aktem wyjątkowej odwagi, ale też podkreśleniem jedności parafii z Watykanem i Janem Pawłem II¹¹.

¹⁰ www.mkolbe.wroclaw.pl (edycja: 15.11.2011).

¹¹ Na podstawie rozmowy z ks. proboszczem Aleksandrem Stankiewiczem.

Dla parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Przemkowie kamień węgielny został poświęcony przez Ojca Świętego w Watykanie, podczas pielgrzymki parafian z ks. kan. Mirosławem Berłosem. Został on następnie uroczyście wmurowany w ołtarz przez bp. Adama Dyczkowskiego. Szkoda, że nie ma o tym fakcie żadnej informacji na terenie kościoła.

Warto jeszcze wspomnieć o ciekawym obiekcie w Górze Śląskiej w parafii pw. św. Faustyny. W ścianę tymczasowej kaplicy wmurowano tablicę z umieszczonym na niej kamieniem z bazyliki Grobu Pańskiego. Sama tablica zawiera też interesujące treści. Napis na tablicy informuje, że kamień węgielny dla parafii pw. Rozmnożenia Chleba został poświęcony podczas 46. Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu. Później patronką świątyni została św. Faustyna. W narożach tablicy widzimy logo 46. Kongresu Eucharystycznego, herb Góry Śląskiej, herb papieski oraz przedstawienie ryby i kosza z chlebem, nawiązujące do pierwotnego wezwania świątyni.

ZAKOŃCZENIE

Dla turystów atrakcyjność kamieni węgielnych wynika przede wszystkim z faktu poświęcenia ich przez naszego Papieża-Rodaka. Widząc taką płytę, czytając umieszczony na niej napis, jesteśmy jakby bliżej Ojca Świętego, czujemy jego bliskość. Poprzez to również nasuwa się nam wspomnienie o Janie Pawle II. Chcemy być wtedy lepsi, żyć jego nauką, tym, co nam zostawił. Także w oczach turysty świątynia nabiera innego wymiaru, staje się ważna i dlatego chcemy ją odwiedzać. Ten wymiar istotny jest także (a najczęściej przede wszystkim) dla wiernych należących do danej parafii. Atrakcyjność turystyczna kamieni węgielnych i świątyń, w których się znajdują jako obiekt godny odwiedzenia wynika z jeszcze jednego zasadniczego faktu. Tych kamieni węgielnych już więcej nie będzie. Żadna inna świątynia nie może już takich kamieni posiadać, nawet gdyby bardzo tego chciała.

Biorąc powyższe pod uwagę, znaczenie tych, najczęściej niepozornych, prostych w swojej formie pamiątek po „naszym” papieżu będzie na pewno wzrastać. Idąc śladami Jana Pawła II, mamy w wielu miejscach Dolnego Śląska sposobność bycia z nim nawet w odległych, zapomnianych i mało znanych miejscach. Z dala od szumu, od zgiełku tego świata...

CORNERSTONES DEVOTED BY JOHN PAUL II TOPIC OF INTEREST
OF TOURISTS VISITING THE LOWER SILESIA

S u m m a r y

Pope John Paul II during his pontificate drew attention to the need to build new churches, especially in areas where it was previously prohibited. Therefore gladly celebrated the foundation stones of emerging churches. Today, it is an expression of unity with the Holy Father and the reminder of the great pontificate. Objects with dedicated gain cornerstones like additional rank and more often are objects of interest from outside the native parish.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, kamień węgielny, atrakcyjność turystyczna.

Key words: John Paul II, cornerstones, tourist attraction.

NOTY O AUTORACH

CZERWIŃSKI TOMASZ

absolwent Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, doktorant.

DROŻDŹ BOGUSŁAW

kapłan diecezji legnickiej, doktor habilitowany (teologia pastoralna), profesor Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, kierownik Katedry Nowej Ewangelizacji Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

FITYCH TADEUSZ

kapłan diecezji świdnickiej, profesor doktor habilitowany (historia Kościoła), Kurodowa Zdrój.

JASKULSKA-TOMALA KRYSZYNA

magister (filologia polska i teologia), doktorantka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

JAWORSKA KAZIMIERA

doktor habilitowany (historia), wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Witelona w Legnicy oraz na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu.

KANTOR ROBERT

kapłan diecezji tarnowskiej, doktor, wykładowca prawa kanonicznego i wyznaniowego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Sekcja w Tarnowie.

KURIAŃSKI MIECZYŚLAW

doktor (teologia), absolwent Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu

LIS TOMASZ JACEK

student historii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

PYŹLAK GRZEGORZ

kapłan diecezji siedleckiej, doktor (teologia pastoralna), adiunkt Katedry Duszpasterstwa Rodzin Instytutu Teologii Pastoralnej i Katechetyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

RABSKI MAREK

magister, wykładowca w Zakładzie Turystyki i Rekreacji Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy.

ROJOWSKI LESZEK

kapłan diecezji tarnowskiej, doktor (teologia), adiunkt i prodziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Sekcja w Tarnowie, prorektor Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie.

SZOPA RAFAŁ

magister, doktorant Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu oraz Studium Nauk Humanistycznych Politechniki Wrocławskiej.

WALESZCZUK ZBIGNIEW

kapłan diecezji Regensburg, doktor habilitowany, adiunkt, Catholic University of Eichstaett-Ingolstadt, Niemcy.

JOLANTA WIŚNIEWSKA

doktor (teologia), absolwentka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

WIŚNIEWSKI ADAM

salezjanin, doktor (historia Kościoła), absolwent Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

ZATWARDNICKI SŁAWOMIR

absolwent Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, redaktor naczelny serwisu rodzinnego portalu OPOKA.

TABLE OF CONTENTS

<i>Tomasz Czerwiński</i> Scientific plagiarism in the academic perspective. Selected problems	5
<i>Bogusław Drożdż</i> Some paradigms of the evangelization. Pastoral and methodological technique	20
<i>Tadeusz Fitych</i> High standard of living – holiness courage of the charismatic priest of Kłodzko Land (Blessed rev. Gerhard Hirschfelder * 17.02.1907 Kłodzko † 1.08.1942 KL Dachau)	31
<i>Krystyna Jaskulska-Tomala</i> A work of art conceived by father Pavel Florensky and Roman Ingarden abstract	44
<i>Robert Kantor</i> Bishop as an initiator and coordinator of the pastoral doings in the diocese. Selected pastoral recommendations of the bishop from Tarnów within the years of 1998–2011	65
<i>Mieczysław Kuriański</i> Zindel in years of 1900–1946. Living history of the village retained in the memory and pictures of its prewar inhabitants with references to the present day (Part I)	82
<i>Tomasz Jacek Lis</i> <i>Bosnian Friend</i> by Ivan Franjo Jukic	102
<i>Grzegorz Pyżlak</i> A dysfunctional family and forms of its violence	118
<i>Marek Rabski</i> Cornerstones devoted by John Paul II topic of interest of tourists visiting the Lower Silesia	131
<i>Leszek Rojowski</i> The Second Vatican Council and the parish pastoral councils	145
<i>Rafał Szopa</i> Does exist philosophical atheism?	160
<i>Zbigniew Waleszczuk</i> Ecology of person as a sign of time	175
<i>Jolanta Wiśniewska</i> Complementarity of the logotherapeutic model of education of Viktor Emil Frankl in modern pedagogy	186

Adam Wiśniewski SDB

The religious life of the faithful from the parish St. Michael the Archangel in Giebułtów 203

Zatwardnicki Sławomir

History and significance of the rite of pouring the water into the chalice with wine 215

SOURCE TEXTS

Kazimiera Jaworska

Project of division of Polish Church administration on Western
and Northern Territories (3 December, 1970) 229

REVIEW 233

Notes on authors 269

SPIS TREŚCI

Tomasz Czerwiński

Plagiat naukowy w perspektywie akademickiej. Wybrane problemy 5

Ks. Bogusław Drożdż

Niektóre paradygmaty ewangelizacyjne. Warsztat pastoralno-metodologiczny 20

Ks. Tadeusz Fitych

Wysoka miara życia – odwaga świętości charyzmatycznego duszpasterza
Ziemi Kłodzkiej (bł. ks. Gerhard Hirschfelder * 17.02.1907 Kłodzko
† 1.08.1942 KL Dachau) 31

Krystyna Jaskulska-Tomala

Dzieło sztuki w ujęciu ojca Pawła Florenskiego i Romana Ingardena 44

Ks. Robert Kantor

Biskup jako inspirator i koordynator poczynań duszpasterskich w diecezji.
Wybrane wskazania pastoralne biskupa tarnowskiego w latach 1998–2011 65

Mieczysław Kuriański

Zindel w latach 1900–1946. Żywa historia wsi zachowana w pamięci
i na obrazach jej przedwojennych mieszkańców z odniesieniami
do teraźniejszości (Część I) 82

Tomasz Jacek Lis

Bosanski Prijatelj Ivana Franjo Jukicia 102

Ks. Grzegorz Pyżlak

Rodzina dysfunkcyjna i formy jej pomocy 118

Marek Rabski

Kamienie węgielne poświęcone przez Jana Pawła II obiektem
zainteresowań turystów odwiedzających Dolny Śląsk 131

<i>Ks. Leszek Rojowski</i> Sobór Watykański II a parafialne rady duszpasterskie	145
<i>Rafał Szopa</i> Czy istnieje ateizm filozoficzny?	160
<i>Ks. Zbigniew Waleszczuk</i> Die Ökologie der Person als Zeichen der Zeit	175
<i>Jolanta Wiśniewska</i> Komplementarność logoterapeutycznego modelu wychowania Viktora Emila Frankla we współczesnej pedagogice	186
<i>Ks. Adam Wiśniewski SDB</i> Życie religijne wiernych parafii św. Michała Archanioła w Giebułtowie	203
<i>Zatwardnicki Sławomir</i> Historia i znaczenie rytu dolewania wody do kielicha z winem	215

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

<i>Kazimiera Jaworska</i> Projekt podziału polskiej administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych (3 grudnia 1970 roku)	229
--	-----

RECENZJE, OMÓWIENIA I SPRAWOZDANIA

<i>Ks. ANDRZEJ HANICH</i> <i>Ksiądz infułat Bolesław Kominek, pierwszy administrator apostolski</i> <i>Śląska Opolskiego (1945–1951) [T. 1]</i> Opole 2012, ss. 178 <i>Ksiądz Bolesław Kominek. Wspomnienia i dokumenty pastoralne pierwszego</i> <i>administratora apostolskiego Śląska Opolskiego (1945–1951) [T. 2]</i> WYBÓR I OPRAC. KS. ANDRZEJ HANICH Opole 2012, ss. 707 (<i>Kazimiera Jaworska</i>)	233
--	-----

-
- ANNA KUŚMIREK
Balaam i jego wyrocznie (Lb 22–24) w tradycji targumicznej
Warszawa 2011, ss. 533
(Ks. Sławomir Stasiak) 236
- CLAUDIA MARIÉLE WULF
Was ist gut? Eidetische Phänomenologie als Impuls zur moraltheologischen Erkenntnistheorie
Vallendar-Schönstatt 2010, ss. 504
(Ks. Jerzy Machnacz) 240
- DARIUSZ IWAŃSKI
Wstawiennictwo aniołów w Księdze Henocha (1 Hen)
Toruń 2011, ss. 407
(Ks. Mariusz Rosik) 243
- Ks. JANUSZ LEMAŃSKI
*„Niech przyjdzie do mnie, a dowie się, że jest prorok w Izraelu” (2 Krl 5,8b).
Wprowadzenie do profetyzmu starotestamentalnego*
T. I: *Profetyzm przedklasyczny. Prorocy więksi*
Szczecin 2012, ss. 298
(Ks. Mariusz Rosik) 247
- PAUL KENGOR
Ronald Regan. Duchowa biografia
Tłum. Piotr Musiewicz
Kraków 2011, ss. 438
(Lilla Barbara Paszkiewicz) 249
- Ks. RAJMUND PIETKIEWICZ
W poszukiwaniu „szczyrego słowa Bożego”. Recepcja zachodnioeuropejskiej hebraistyki w studiach chrześcijańskich w Rzeczypospolitej doby renesansu
Wrocław 211, ss. 308
(Ks. Sławomir Stasiak) 251
- Ks. SŁAWOMIR STASIAK
Jezus panem szabatu. Studium egzegetyczno-teologiczne Łk 6,1–5
Legnica 2012, ss. 114
(Ks. Janusz Wilk) 255

<i>Teologia dal Vaticano II. Analisi storiche e rilievi ermeneutici</i> Cinisello Balsamo 2012, ss. 234 (Ks. Sylwester Jaśkiewicz)	256
Ks. WOJCIECH RZEMIŃSKI <i>Eucharystia liturgią nieba i ziemi. Jedność celebracji eucharystycznej Kościoła z liturgią niebiańskiego Jeruzalem w ujęciu Cipriano Vagagginiego</i> Kraków 2011, ss. 237 (Ks. Sylwester Jaśkiewicz)	258
<i>I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012). Przypatrzmy się powołaniu naszemu</i> T. 1: Program odnowy religijno-moralnej, ss. 361 T. 2: Dokumentacja, ss. 375 RED. KS. BOGUSŁAW DROŹDŹ Legnica 2012 (Ks. Bogdan Giemza SDS)	260
<i>Sprawozdanie z międzynarodowego Seminarium Naukowego pt. „Literatura Janowa (Ewangelia, Listy i Apokalipsa)” w Papieskim Instytucie Biblijnym</i> (Rzym, 21–25.01.2013) (Ks. Piotr Kot)	263
<i>Sprawozdanie z sesji naukowej „Quo vadis kulturo?”</i> (Legnica 14.06.2013) (Rafał Szopa)	265
<i>Noty o autorach</i>	269